

БЪЛГАРИТЕ В СЕВЕРНОТО ПРИЧЕРНОМОРИЕ
ИЗСЛЕДВАНИЯ И МАТЕРИАЛИ

ТОМ ПЕТИ

ОПИТ ЗА ВЪЗРАЖДАНЕ НА БЪЛГАРСКИТЕ УЧИЛИЩА В
УКРАИНА В КРАЯ НА 50-ТЕ ГОДИНИ НА ХХ В.

(За писмата на И. И. Мешчерюк до Н. С. Хрущов и техните
последствия)

Сергей Страшнюк

В том четвърти на настоящата поредица „Българите в Северното Причерноморие. Изследвания и материали“ са публикувани три интересни документа от личния архив на кишиневския историк И. И. Мешчерюк: негови писма до първия секретар на ЦК на КПСС Н. С. Хрущов от 3 декември 1958 г. и 22 февруари 1959 г., а също и отговорът на секретаря на Одеския областен комитет на КПСС А. Федосеев до И. И. Мешчерюк от 13 февруари 1959 г. по повод предложението на последния да бъдат възстановени българските училища в Украйна. Молдавският колега И. И. Грек, направил тази публикация, изказва предположение, че „в партийните архиви в Москва, Киев, Кишинев, Одеса и други областни центрове, а сигурно и в архивите на КГБ се пазят различни материали, отразяващи национално-културните искания на българите и гагаузите, както и отношението на съответните органи към тези промени“¹.

По време на работа в Централния държавен архив на обществените организации в Украйна ни се удаде да открием, освен заверено копие на посоченото по-горе писмо до Н. С. Хрущов от 03.12.1958 г., също и ред други документи. (Вж. приложенията). Те позволяват да се проследи реакцията на тогавашните власти на Съветска Украйна, предизвикана от писмото и от молбата на Отдела по партийните органи на ЦК на КПСС за съюзните републики до ЦК на КП на Украйна, датирана от 26.12.1958 г., това писмо да бъде разгледано и резултатите да бъдат докладвани в Москва.

Но преди да се спрем на този въпрос, макар и бегло трябва да набележим основните етапи в историята на българското образование в Съветска Украйна, за да бъде разбрана по-добре съвременността и същевременно безперспективността на опита на доцента от катедрата по история на СССР в Кишиневския университет И. И. Мешчерюк да използва „хрущовското затопляне“ за възраждане на българските училища в УССР. Към това ни подтиква и несъвсем коректната статия на арх. Христо Генчев

във в. „Континет“ под твърде красноречивото заглавие „Българските учебници стоят заключени в Бесарабия“ — авторът между другото изказва учудването си от това, че „училищното преподаване продължава да е на руски език. Невероятна ситуация: българските деца, украински граждани на територията на Украйна, биват превръщани в рускоезични“². Доколкото този въпрос е свързан много тясно с основната тема на нашия доклад, ще се опитаме едновременно да отговорим и на него.

Както е известно, на първо време след образуването на СССР националната политика на большевишката партия поощрява развитието на националните култури, разбира се, в идеологически определена посока. Резолюцията на XII конгрес на РКП(б) по националния въпрос препоръчва на комунистите настойчиво да се стремят към „създаване на специални закони, осигуряващи използването на родния език във всички държавни органи и във всички учреждения, обслужващи местното другонационално население и националните малцинства — закони, преследващи и наказващи с цялата революционна строгост всички нарушители на националните права и особено на правата на националните малцинства“³.

В Украйна Комисията по претворяване в живота на директивите на XII конгрес по националния въпрос е сформирана с постановление на СНК на УССР от 25.05.1923 г. под председателството на Х. Г. Раковски, който също така е и автор на проект за декрет, приет от СНК на ВУЦИК на 1 август с. г. под названието „За мерки по осигуряване на равноправие на езиците и за оказване съдействие на украинския език“. Това впрочем е един от последните документи, подписани от Х. Г. Раковски в Украйна⁴.

Доколкото в съответствие с решение на октомврийския (1922 г.) пленум на ЦК на КП(б)У езикът на преподаване се определя с постановление на местните Съвети⁵, мрежата от национални училища в Украйна започва бързо да нараства и на 1 октомври 1926 г. вече наброява 74 български училища, а също така 621 немски, 432 еврейски, 14 чешки, 5 арменски и даже едно шведско — шестгодишният начален „всеобуч“ в републиката се осъществява на повече от 20 езика. В същата година обучението на роден език обхваща 60 % от българските деца, а през учебната 1930/31 г. вече 95,6 % (за сравнение: от гърците — 49,6 %, от поляците — 84,6 %, от евреите — 93 %, от руснаците — 96,5 %) ⁶.

Освен това към края на 1930 г. в УССР функционират 4 български селскостопански и един педагогически техникум в с. Преслав, Мелитополска околия, най-добрите студенти от който скоро получават възможност да продължат образованието си в Одеския учителски институт, където под ръководството на проф. Малчев е създаден български сектор. Първият му (и последен) випуск завършва през 1937 г.⁷ Пак тогава, от 1924 до 1937 г., на български език са издадени 271 учебника с общ тираж над 635 000 екземпляра⁸.

Количествените показатели за развитието на образованието на българското и на другите национални малцинства в УССР през 20 — 30-те години наистина са впечатляващи, но не трябва да се забравя, че основната цел е „превръщане на цялата система на народното образование в оръдие

за комунистическо прераждане на обществото“⁹. Във всички видове училища, във всички без изключение часове се насажда марксистко-ленинската идеология в нейната опростена сталинска интерпретация. Формира се съзнание, което отговаря на изискванията за създаване на „новия човек“ — винтче в гигантската комунистическа машина. Но както скоро става ясно, и това е недостатъчно за тоталитарния режим: от 1933 г. започва преследване на националните кадри, засилват се репресиите против представителите на националната интелигенция, в това число и против учителите. Системата изисква шаблонно мислене и унифициран език на преподаване. През март 1938 г. СНК на СССР и ЦК на ВКП(б) приемат специално постановление „За задължително изучаване на руски език в училищата на националните републики“¹⁰, едно от последствията на което е ликвидирането на другоезичните учебни заведения в Украйна; оттогава цялото образование придобива характер на идеологически обусловена русификация. Тази участ не отминава и българските учебни заведения. През 1937 — 1938 г. те всички са затворени, а много учители, сред които и комунисти-политемигранти, са репресирани.

Но ето кое е любопитно и трудно може да бъде рационално обяснено. След Втората световна война на територията на Украйна се запазват, макар и ограничен брой, някои национални училища. Например през 1947/1948 учебна година, освен украинските и руските, продължават да функционират 166 училища с преподаване на молдавски език, 13 — на румънски, 101 — на унгарски, 5 — на полски и по едно — на арменски и узбекски¹¹. Както се вижда, сред тях няма български, макар че броят на българите в Украйна след присъединяването на Бесарабия към СССР през 1940 г. съществено се увеличава и по количество българската диаспора в Украйна е малко по-малка от молдавската и надвишава полската, унгарската и румънската. Нещо повече, всички опити да се постави този проблем на практическа плоскост са незабавно пресичани. Известна е печалната участ на група българи от с. Огородное в Болградски район на Одеска област, които си поставят за задача да организират изучаване на български език и обсъждат въпроса за административно обединяване на бесарабските българи. През 1948 г. групата е ликвидирана в зародиш, а участниците ѝ (П. Недов, Ф. Стоянов, П. Терзиев и др.) получават дългогодишни присъди¹².

Пет години след това, през 1952/1953 учебна година, в Украйна остават само молдавски (172), унгарски (98) и полски (6) училища, а главната тенденция се свежда към увеличаване броя на училищата с преподаване на руски език (2939 срещу 2632) и намаляване на украинскоезичните (25 439 срещу 26 067)¹³.

През 1953 г. положението в училищното образование в многонационалните региони на Украйна става обект на внимание от страна на висшите партийни инстанции. На 3 февруари 1953 г. е прието постановление на ЦК на Компартията на Украйна „За състоянието и мерките за подобряване на учебно-възпитателната работа в училищата на Запорожка, Измаилска и Закарпатска област на Украинска ССР“, а на 23 ноември с. г. — решение

на Президиума на ЦК на КПУ „За състоянието и мерки за подобряване работата на училищата в Измаилска област“. В последното, в частност, се отбелязва, че много ученици и особено деца на молдавци, българи и гагаузи не се справят с руския и украинския език и остават да повтарят учебната година, а поради това „изискват особено внимание от страна на органите на народното образование и на учителите“¹⁴.

Какво би трябвало да представлява това „особено внимание“? Отговор намираме в 5-та точка от решението на Президиума на ЦК: „Вземайки предвид, че местното българско, гагаузко и албанско население проявява огромен интерес към езика и литературата на руския народ и желае да учи децата си в училища с преподаване на руски език, да се задължи Министерството на просветата на Украинска ССР... да създаде в училищата необходимите условия за успешно обучаване на децата от тези националности; да организира за тях подготвителни класове, да реши въпроса за възможностите за изучаване на украински език...; да комплектува началните класове, в които се обучават деца на българи, гагаузи и албанци, с учители, владеещи езиците на тези националности“¹⁵.

След срещата на представители на местните партийни и съветски органи с педагогическите колективи в началото на януари 1954 г. са проведени съвещания на учителите, на които са взети решения „да се отмени преподаването на украински език в тези училища, към Измаилския институт за усъвършенстване на учителите да се организира кабинет по молдавски език, да се осигурят молдавските училища с учебници, програми, методическа и художествена литература, а също да бъдат обезпечени с квалифицирани кадри, знаещи молдавски език“¹⁶. И нито дума за необходимостта от създаване на български училища или поне от факултативно преподаване на български език.

През 1954 г. Измаилска област е ликвидирана, а районите ѝ са включени в състава на Одеска област. Административните промени не внасят нищо ново в положението на българското население, което кара И. И. Мешчерюк да отправи апел към първия секретар на ЦК на КПУ Н. Подгорни и към Н. С. Хрущов. Няма да преразказваме съдържанието на писмото му от 3 декември 1958 г., тъй като то вече е достояние на научната общност. Ще напомним само: то завършва с изразяване на надежда, че „Партията и Правителството ще проявят необходимото внимание към половинмилионното българско и гагаузко население в СССР и въпросите, повдигнати в моето (на И. И. Мешчерюк — С. С.) писмо от 22 октомври миналата година, ще получат положително решение“¹⁷.

Това първо писмо на И. И. Мешчерюк досега не е открито, но от контекста става ясно, че наред с другите, той поставя въпроса за възобновяване на преподаването на български език и за възраждане на българските училища в Украйна. „Лицата, на които е възложена тази немаловажна работа, в това число и отговорни работници от Министерството на просветата на УССР — оплаква се той на Н. С. Хрущов, — събират необходимите сведения от гагаузите и българите с такова пристрастие, че последните не рискуват открито да заявят желанието си да развият своята

култура на родните си езици. Когато отделни учители и комунисти се осмеляваха да настояват за това, някои представители на районните и областните власти на Одеска област ги нарекоха „българофили“, искайки „да обвинят неугодните им личности в национализъм“¹⁸.

Трябва да се признае, че И. И. Мешчерюк е избрал подходящ момент за повторното си обръщение към Н. С. Хрущов. Първият секретар на ЦК на КПСС по това време е увлечен от идеята „за укрепване връзките на училището с живота“. По неговата записка до Президиума на ЦК на КПСС¹⁹ ноемврийският (1958) пленум на ЦК одобрява „Тезиси на ЦК на КПСС и Министерския Съвет на СССР“. В тях се подчертава, че „обучението на роден език... е едно от най-важните завоевания на ленинската национална политика“, и се поставя задачата „да се проучи въпросът за предоставяне на родителите право да решават в училище с какъв език на преподаване да дадат децата си“²⁰. На 24 декември 1958 г. Върховният съвет на СССР приема закон за укрепване връзката на училището с живота и за по-нататъшно развитие на системата на народно образование, който установява общи за всички съюзни републики принципи на обучение и възпитание. Наред с въвеждането на задължително осемгодишно образование с усилване на политехнизма и обединяване на обучението с производствен труд, пред училището се поставя задачата да формира у учащите се комунистически мироглед, да ги възпитава „в дух на беззаветна преданост към Родината и народа, в дух на пролетарски интернационализъм“²¹.

Затова този път, в навечерието на XXI конгрес на КПСС, получавайки копие от писмото на И. И. Мешчерюк от Москва, украинските власти не могат да се ограничат с формален отговор, както преди. По поръчение на ЦК на КПУ в най-кратък срок е сформирана четиричленна комисия начело със заместник-министъра на просветата на УССР С. Т. Завало. В състава ѝ влизат също така заместник-завеждащият Одеския областен отдел за народно образование О. К. Крук, завеждащият сектор в Научно-изследователския институт по педагогика на УССР А. Д. Бондар и ст. н. с. от Института по езикознание „А. А. Потебня“ към АН на УССР Г. М. Удовиченко. До какви резултати и изводи стига комисията, след като се запознава в процеса на събеседване с ученици, техни родители, учители, с председатели на колхози, ръководители на партийни и съветски организации с обучението на децата на българското и гагаузкото население в училищата на Одеска област?

Първо, констатира се, че в девет района на Одеска област живеят повече от 120 000 българи и около 20 000 гагаузи, заселени предимно компактно в 50 населени пункта. Децата на българското и гагаузкото население учат в 56 училища с преподаване на руски език: 6 начални, 20 седемгодишни и 22 средни. Общият им брой е 21 049 души, от които нулеви до IV клас — 15 135, в V — VII — 4521, в VIII — X клас — 1393.

Второ, като не е в състояние да отрече факта, че преди войната са съществували училища с обучение на български език, комисията обяснява закриването им с „молба на трудещите се“, т. е. с настоятелното желание на българите да учат децата си на руски език.

Трето, в съставената през февруари справка се твърди също, че „учениците, техните родители, ръководителите на областните и селските организации единодушно се изказват обучението на децата на българското и гагаузкото население да продължава в училища с преподаване на руски език. Тази гледна точка те обосновават с това, че владеейки добре руски език, випускниците на тези училища ще могат както да работят, така и да учат във всяка република на Съветския съюз. Но — отбелязва се по-нататък в справката — значителна част от българското население е склонно украинският език да бъде заменен като учебен предмет с български език“²². В същото време известна част от българите подчертават необходимостта от изучаване и на украински език като държавен език на републиката. Към мисълта за практическата необходимост от украински език се присъединява и абсолютното мнозинство от гагаузите. Изказано е и следното мнение: изучаването и на български, и на украински език трябва да бъде факултативно (не задължително), по избор на родителите.

В крайна сметка комисията стига до следните изводи:

- 1) Целесъобразно е да се оставят съществуващите училища с преподаване на руски език;
- 2) Вторият език (български или украински) следва да се изучава по избор на родителите;
- 3) Да не се въвежда изучаване на гагаузки език като предмет в училищата с руски език за гагаузкото население;
- 4) Да продължи внедрената в Одеска област практика по организиране за българското и гагаузкото население на нулеви класове към всяко училище с цел изучаване на устния руски език;
- 5) Практически необходимо остава окомплектуването както на ръководителите на нулевите групи, така и на учителите да става от тези педагогически кадри, които, знаейки добре руски език, владеят и български или гагаузки език;
- 6) Да се препоръча в педагогическите вузове и училища (понякога даже в нарушение на установените правила за прием, със съответна обосновка от приемните комисии) да бъдат приемани най-способните за педагогическа работа випускници на училищата за българско и гагаузко население²³.

В този дух на 20 март 1959 г. е съставена „Докладна записка“, подписана от Министъра на просветата на УССР акад. Билодид, до секретаря на ЦК на КПУ С. В. Червоненко. В нея се констатира, че „няма никаква необходимост да се създават училища с обучение на български и гагаузки език или да се въвежда преподаване на гагаузки език като учебна дисциплина. В руските училища за българското население като втори език е необходимо (по желание на родителите) да се преподава украински или български. Изучаването на втория език следва да започва от второто полугодие на втори клас, както е предвидено в учебния план“²⁴. По-нататък министърът се оплаква, че в Одеска област няма учители, способни още сега да преподават български език, както няма и специалисти, които в съкратени срокове да напишат необходимите учебници и помагала. Затова

се предлага преподаването на български език да се въведе не по-рано от 1960/1961 учебна година, при това само във втори и трети клас. През това време Министерството на просветата на Украйна се готви да издаде необходимите учебници и помагала и чрез краткосрочни курсове да подготви необходимия брой учители-българи за преподаване на български език, като извърши съответните размествания на учители, за да има във всяко училище за българско население поне по един учител, който би могъл да преподава български език. Предполага се също, че от 1 септември 1959 г. в един от педагогическите институти ще започне подготовка на учители с широк профил с втора специалност учител по български език и литература от V до XI клас. В Белгород-Днестровското педагогическо училище за студентите, изпращани на работа в райони с население от българска националност, министерството има намерение да въведе преподаване на български език.

Като се обръща към ЦК на КПУ с молба да бъде разрешена реализацията на този комплекс от мероприятия, акад. Билодид нарича изявлението на И. И. Мешчерюк, че Министерството на просветата на УССР е водило преговори с Министерството на просветата на Молдовска ССР за организиране на училища с преподаване на български и гагаузки език, „неоснователни измислици“²⁵.

По този начин, отричайки необходимостта от възстановяване на българските училища, Министерството на просветата на Украйна изразява и готовност да положи определени усилия за въвеждане на български език в учебните планове на вече съществуващите учебни заведения. Но, както справедливо отбелязва Н. Н. Червенков, „този въпрос така и остава на ниво изучаване. Наистина украинският бива отменен, но българският така и не е въведен“²⁶. Защо? Нали, както изглежда, за това съществуват всички предпоставки, включително и юридически? Материалите от всесъюзното преброяване на населението, проведено на 15 януари 1959 г., показват, че от 324 хиляди българи (повече от 2/3 от тях живеят в УССР), 79,4 % смятат за свой роден език българския (за поляците например този показател е 45,5 %) ²⁷, а приетият на 17 април 1959 г. закон „За укрепване връзката на училището с живота и за по-нататъшно развитие на системата на народно образование в Украинска ССР“ предвижда (§ 9): „Обучението в училищата на Украинска ССР се осъществява на родния език на учащите се. В училище с какъв език на обучение да дадат децата си решават родителите. Изучаването на един от езиците на народите на СССР, на който не се преподава в дадено училище, се осъществява по желание на родителите и учениците при наличие на съответния контингент“²⁸.

Но последната дума по такива деликатни въпроси винаги е принадлежала на Москва, а върху позицията на ЦК на КПСС много по-голямо влияние оказва не писмото, подписано от завеждащите отдели по училищата, науката и висшите учебни заведения при ЦК на КПУ Е. Колосова и Ю. Кондуфор, публикувано по-долу, а „съображенията“ на Одеския обком на КПСС. Неговата гледна точка недвусмислено е изказана от тогавашния му секретар А. Федосеев в писмо до И. И. Мешчерюк от 13.02.1959 г.:

„При тази разпръснатост на българското и особено на гагаузкото население, която се наблюдава в нашата област, смятаме за нецелесъобразно и практически невъзможно да се поставя въпросът за създаване на училища с гагаузки и български език... Създаването на такива училища в нашите условия не би ускорило издигането на българското и гагаузкото население, а само би довело до отделяне на тези народности от руското, украинското и молдавското население, в чието обкръжение те живеят. Ние смятаме, че българското и гагаузкото население нелошо се приобщава към социалистическата култура на руски език. Затова по-нататъшната активизация на тези народности в нашата област трябва да се провежда по линията на подобряване на цялата масово-политическа работа в селата, по линията на привличане на българите и гагаузите към обществен живот в селата“²⁹.

След като получава такъв обезкуражаващ отговор, на 22 февруари 1959 г. И. И. Мешчерюк пише трето и, изглежда, последно писмо до Н. С. Хрущов. Няма да го коментираме подробно, макар че не всички мисли на И. И. Мешчерюк са безспорни. Изразявайки справедливите надежди на българското и гагаузкото население, И. И. Мешчерюк в същото време издига нереални и неприемливи предложения, които не могат да бъдат реализирани нито в края на 50-те, нито в началото на 90-те години на ХХ в. (в частност създаване на българо-гагаузки национален окръг, състоящ се от 4 района на Молдавска ССР и 3 района на Одеска област в Украйна)³⁰. Ще изкажем само предположение, че това писмо, както и двете предишни, едва ли са стигнали до адресата. Но дори и да са стигнали, трудно е да се очаква позитивно решение на поставените от И. И. Мешчерюк въпроси от страна на Н. С. Хрущов, който през 1949 г. като партийен лидер на Съветска Украйна предлага за 70-годишнината от рождението на Й. В. Сталин да се преименува Болград на Советград и съответно Болградски район на Советградски³¹, като по този начин се унищожават в съзнанието на по-голямата част от местното население паметта за историческата прародина³².

На второ място, не бива да се забравя, че българите се оказват сред репресираните народи на СССР (само от Крим през 1944 г. са депортирани 12 628 българи, т. е. почти цялото българско население на полуострова³³) и независимо от хрущовската политика на десталинизация петното „помощници на врага“ не е изтрито окончателно.

На трето място, за Кремъл въпросът за удовлетворяване на духовните потребности на малките етноси е твърде незначителен в сравнение с грандиозната перспектива, която откриват пред съветското общество решенията на ХХІ (1959) и ХХІІ (1961) конгрес на КПСС — перспектива за построяване на социално еднородно комунистическо общество в продължение на живота на само едно поколение. По-късно, след свалянето на Н. С. Хрущов през 1964 г., едновременно с осъзнаване на утопичността на поставените задачи е издигната „концепцията за развития социализъм“, съставна част от която става тезисът за новата историческа общност на хората — съветския народ, обоснован от Л. И. Брежнев на ХХІV конгрес на КПСС³⁴. Затова всички опити, несъвпадащи с основната тенденция за интернационализация на съветското общество, противоречат на полити-

ческата линия на КПСС, а по тази причина са обречени в най-добрия случай на неуспех. А митът, че тоталната русификация на българските училища съдейства за разширяване достъпа на българите до висше образование и за повишаване на интелектуалното ниво на българската общност в Украйна, лесно може да бъде опроверган с данни от статистиката. През 1994 година на 1000 българи се падат 66 души с висше образование, докато за украинците този показател е 85, за руснаците — 159, за евреите — 358³⁵.

Позитивни изменения в това направление настъпват чак по време на горбачовската „перестройка“. Характерно е, че борбата за българско национално училище в Украйна и Молдова отново започва с писма до Върховния съвет на СССР (1985) и до Генералния секретар на ЦК на КПСС (1987) от група българи начело с Виктор Стоянов и Николай Тодоров³⁶. Този път в новите исторически условия много въпроси, поставени от И. И. Мешчерюк пред Н. С. Хрущов в края на 50-те години, получават частично решение. През 1987 г. Министерството на просветата на Украйна приема постановление за преподаване на български език в средните училища с контингент ученици от българска националност (отначало в Одеска област, а след известно време в Запорожка и Николаевска). От септември 1987 г. към Одеския институт за усъвършенстване на учители работят семинари и курсове за повишаване на квалификацията на преподаватели по български език; подготовка на учители по съответния профил се води в Измаилския педагогически институт и в Киевския университет, в много вузове в България. От Министерството на образованието на Украйна са издадени буквар, читанка, учебни помагала по български език, българо-руски речник за ученици, подготвени са за печат учебници по история на българския народ, по българска литература, българо-украински речник и др.³⁷ През 1992/1993 учебна година, вече в условията на независима Украйна, в държавните учебни заведения български език е изучаван факултативно в 59 училища на 4 области (147 групи, 1830 ученика), включително в 40 училища на Одеска област (96 групи, 1219 ученика)³⁸.

Благодарение на поддръжката от страна на правителството на Украйна (и въпреки противодействието на Одеския областен съвет на народните депутати) дългогодишната борба за превръщане на Болградското средно училище № 1 в българска Болградска гимназия се увенчава с успех. Подписаният на 9 декември 1994 г. по време на официалната визита на президента Желев в Киев „Договор между Министерството на науката и образованието на Република България и Министерството на образованието на Украйна“ предвижда (гл. 9), че: „Двете страни ще си оказват съдействие при подпомагане на Болградската гимназия като учебно заведение, в което преподаването се извършва на български език“³⁹. Добрата воля на украинската страна по този въпрос е потвърдена и от министъра на външните работи на Украйна Г. Удовенко при посещението му в София през ноември 1995 г.⁴⁰

И така, макар че процесът на възраждане на Болградската гимназия и на българските училища в Украйна се сблъсква с големи трудности от

обективен и субективен характер, не подлежи на съмнение фактът, че придобиването на суверенитет от Украйна през 1991 г. създава благоприятни предпоставки за осъществяване на мечтите на не едно поколение бесарабски и таврийски българи, изразени най-адекватно в предложенията на И. И. Мещерюк до Н. С. Хрущов в края на 50-те години на ХХ век.

Бележки

¹ Грек, И. Из архива на доцент Иван Иванович Мещерюк. — В: Българите в Северното Причерноморие. Изследвания и материали. Том четвърти. Велико Търново, 1995 г.

² Генчев, Хр. Български учебници стоят заключени в Бесарабия. — В-к Континент, 1995, 3 ноември.

³ Двенадцатый съезд Российской Коммунистической партии большевиков. Стеногр. отчет 17 — 25 апреля 1923 г. М., 1923, с. 649.

⁴ Ненароков, А. П. Из опыта национально-языковой политики первых лет Советской власти. — История СССР, 1990, № 2, с. 9.

⁵ Ясницкий, Г. I. Розвиток народної освіти на Україні (1921 — 1932 рр.). Київ, 1965, с. 32.

⁶ Животівський, В. О. Освіта національних меншин у 1920-ті роки як „знаряддя комуністичного переродження суспільства“. — Відродження, 1995, № 4, с. 73.

⁷ Калоянов, В. Просветното дело на българите в Украйна (20-те и 30-те години на ХХ век). — В: Родолюбец. Алманах. С., 1994, с. 184.

⁸ Захаржевська, В. О. Роль Укрдержнацменвидаву в розвитку духовної культури болгарської діаспори в Україні. — В: Відродження мов і культур західних і південних слов'ян в Україні. Зб. статей... Київ, Вежа, 1985, с. 73.

⁹ Протоколы совещаний наркомов просвещения союзных и автономных республик, 1919 — 1924. М., 1985, с. 190.

¹⁰ Современные этнические процессы в СССР. 2-е изд. М., 1977, с. 267.

¹¹ Центральний архів вищих органів влади і державного управління України (ЦАВОВДУУ), ф. 166, оп. 15, спр. 266, л. 1.

¹² Грек, И., Н. Червенков. Българите от Украйна и Молдова: минало и настояще. С., 1993, 233 — 234.

¹³ ЦАВОВДУУ, ф. 166, оп. 15, спр. 1271, л. 38.

¹⁴ Центральний державний архів громадських організацій України (по-нататък — ЦДАГОУ), ф. 1, оп. 6, спр. 1945, л. 72.

¹⁵ Пак там, л. 73 — 74.

¹⁶ ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 31, спр. 3795, л. 6.

¹⁷ ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 31, спр. 985, л. 154 — 155.

¹⁸ Пак там, л. 152.

¹⁹ Об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в стране. Записка Н. С. Хрущева в Президиум ЦК КПСС. — В: Документы и материалы по перестройке школы. М., 1960, 32 — 48.

²⁰ Об укреплении связи школы с жизнью и дальнейшем развитии системы народного образования в стране. Тезисы ЦК КПСС и Совета Министров СССР. — В: Новая система народного образования в СССР. Сб. документов и статей. М., 1960, с. 38.

²¹ Пак там, с. 61.

²² ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 31, спр. 985, л. 159.

²³ Пак там, л. 159 — 160.

²⁴ Пак там, л. 163 — 164.

²⁵ Пак там, л. 164. От себе си ще добавим, че в писмото от 3 декември 1957 г.

И. И. Мещерюк явно преувеличава грижите на кишиневските власти за гагаузките училища. Във всеки случай от общо 1824 училища в системата на Министерството на народното образование на МССР по данни за 1966/67 учебна година молдавски са били 1137, руски — 549, руско-молдавски — 134, руско-украински — 2, молдавско-украински — едно, украинско — едно и нито едно гагаузки или българско. Вж.: Крачун, Т. А. Очерк по истории развития школы и педагогической мысли в Молдавии. Кишинев, Лумина, 1969, с. 256.

²⁶ Червенков, Н. Националните искания на българите от Украйна и Молдова (в края на 50-те — 60-те години). — В: Болградската гимназия. Сборник по случай 135 години от основаването ѝ. С., 1993, с. 146.

²⁷ Партия — вдохновитель и организатор развернутого строительства коммунистического общества (1959 — 1961 годы). Документы и материалы. М., 1963, с. 563.

²⁸ Об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в СССР. Важнейшие законодательные акты Союза ССР и союза республик. М., 1961, с. 113.

²⁹ Грек, И. Из архива на доцент..., с. 438.

³⁰ Пак там, с. 444.

³¹ И ред други градове със значителен процент българско население трябвало да сменят историческите си имена, например: Измаил трябвало да стане Славоруски, Очаков — Славгород, Рени — Краснофлотски, а Херсон — Приднепровск.

³² Вж.: Стоянов, И. А. Болград. Същност и семантична мотивация на топонима. — В: Болградската гимназия. Сборник по случай 135 години от основаването ѝ. С., 1993, 99 — 105.

³³ Национални відносини в Україні у ХХ ст. Збірник документів і матеріалів. Київ, 1994, с. 327.

³⁴ XXIV съезд КПСС. Стенографический отчет. Т. I. М., 1970, с. 10.

³⁵ Украйна — плюс, 1994, август, с. 6.

³⁶ Ще бъде ли българска Болградската гимназия? (Материали и документи). Болград, 1995, 3 — 4.

³⁷ Терзі, В. М. Концепція і методичні основи створення навчальних посібників з болгарської мови для середньої школи. — В: Відродження мов і культур західних та південних слов'ян в Україні..., с. 124 — 127; Чмир, О. М. До розробки концепції викладання болгарської мови в школах України. — В същия сборник, с. 131; Захаржевська, В. О. Болградська класична гімназія — духовне ужерело болгарської національної меншини в Україні (вчора — сьогодні — завтра). — В: Славистичні науково-освітні центри в Україні (вчора — сьогодні — завтра). Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 25 — 26 травня 1994 р.). Київ, 1995, с. 76.

³⁸ Веприняк, Д. М. Програмно-методичне та кадрове забезпечення славістичних курсів у закладах освіти України. — В: Відродження мов і культур західних і південних слов'ян в Україні..., с. 104.

³⁹ Ще буде ли болгарска Болградската гимназия..., с. 125.

⁴⁰ В-к Дума, броят от 21 ноември 1995 г.

ПРИЛОЖЕНИЯ

№ 1

Писмо от заместник-завеждащия Отдела по партийните органи на ЦК на КПСС за съюзните републики П. Пигальов до ЦК на КП на Украина относно писмо на И. И. Мещерюк до Н. С. Хрущов

Москва, 26 декември 1958 г.

По договоренности направляем на рассмотрение копию письма доцента кафедры истории СССР Кишиневского госуниверситета т. Мещерюка, в котором он просит усилить внимание Болгарско-гагаузскому населению, проживающему в Молдавии и на Украине.

О результатах рассмотрения просьба сообщить ЦК КПСС.

(п) П. Пигальов

Превод

Съгласно договореността ви изпращаме за разглеждане копие от писмото на доцента от катедрата по история на СССР в Кишиневския държавен университет др. Мещерюк, в което той моли да се засили вниманието към българо-гагаузкото население, живеещо в Молдавия и Украина.

Молим да съобщите резултатите от разглеждането [на писмото — б. пр.] в ЦК на КПСС.

(п) П. Пигальов

ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 31, спр. 985, л. 151. Оригинал.

№ 2

Докладна записка на министъра на просветата на УССР И. К. Билодид до секретаря на ЦК на КП на Украина С. В. Червоненко относно нецелесъобразността от създаване на училища с обучение на български и гагаузки език и относно възможността за изучаване на български като втори език.

Киев, 20 март 1959 г.

У зв'язку з листом тов. Мещерюка І.І. до ЦК КПРС про відкриття в Одеській області шкіл з болгарською та гагаузькою мовами викладання Міністерство освіти УРСР повідомляє таке.

У 9 районах Одеської області проживає 120 тисяч чоловік болгар і близько 20-ти тисяч чоловік гагаузів. Розселені вони в основному компактно в 50-ти населених пунктах.

Діти болгарського і гагаузького населення навчаються в 56-ти школах із російською мовою навчання.

Діти болгарського населення навчаються в 6-ти початкових, 23-ох семирічних і 22-ох середніх школах. Загальна кількість учнів болгарського населення — 21 049, з яких у 0 — IV класах навчається 15 135, у V — VII класах — 4521, у VIII — X класах — 1393.

Діти гагаузького населення в кількості 2142 учнів навчаються в 4-х семирічних і одній середній школах: у 0 — IV класах навчається 1699, у V — VII класах — 399 і в VIII — X класах — 44 чол.

Згідно з діючим навчальним планом Міністерства освіти УРСР у цих школах викладаються як предмети українська та одна з іноземних мов (англійська, німецька, французька).

З метою полегшення навчання на російській мові при кожній школі у вищезгаданих населених пунктах організовані нульові класи (136 комплектів на 3688 учнів) для вивчення та розвитку усної російської мови.

До Великої Вітчизняної війни в Одеській області працювали школи (число їх зараз встановити неможливо) з болгарською мовою навчання, кадри для яких готувались на болгарському секторі педагогічного технікуму та педагогічного інституту, що були розміщені в м. Одесі.

Як свідчать працівники органів народної освіти, що працювали в Одеській області до Великої Вітчизняної війни, болгарське населення неодноразово піднімало клопотання про навчання дітей на російській мові, і тому школи з болгарською мовою навчання були реорганізовані на школи з російською мовою навчання. В зв'язку з цим були закриті і болгарські сектори при педтехнікумі (в 1938 році) і при педінституті (в 1937 році).

Для вивчення питання про доцільність організації шкіл з болгарською й гагаузькою мовами навчання в райони, де проживають болгари й гагаузи, неодноразово виїздили комісії Одеського обласного відділу народної освіти та Міністерства освіти УРСР. Так, в останні роки туди виїздили комісії, очолювані начальником методичного відділу управління шкіл тов. Мізерницьким Б. М., начальником управління шкіл тов. Сивцем О. Г., колишнім заступником міністра освіти тов. Дудником П. Т., заступником міністра освіти тов. Завалом С. Т.

Перебуваючи у відрядженні в м. Одесі, міністр освіти тов. Білодід І. К. також вивчав це питання.

Комісії побували у всіх великих населених пунктах, в яких проживають болгари і гагаузи.

Члени комісій розмовляли з громадянами болгарської та гагаузької національностей (колгоспниками, головами колгоспів, головами сільських

Рад, учителями, завучами, директорами шкіл), з представниками районних партійних і радянських організацій, а також з самими учнями.

Всі товариші, з якими розмовляли члени комісії, одноставно висловились за те, щоб навчання в школах проводилося російською мовою. Свою точку зору вони обґрунтували тим, що гагаузи не мають своєї писемності й створювати її немає ніякої потреби, а болгари не знають літературної болгарської мови й тому дітям навчатися на болгарській мові буде не легше, ніж на російській. Крім того, як показав досвід довоєнних років, навчаючись на болгарській мові, учні не оволодівали в достатній мірі російською мовою, що було значною перешкодою в їхній практичній діяльності, зокрема вони були позбавлені можливості вступати до вищих і середніх спеціальних навчальних закладів.

Проте значна частина болгарського населення висловила побажання, щоб замість української мови в школах викладалась як навчальний предмет болгарська мова, що дало б можливість дітям оволодівати літературною болгарською мовою.

Пропозицій про введення в загальноосвітніх школах викладання як навчального предмета гагаузької мови не було.

Деяка частина болгарського населення висловила за необхідність вивчення української мови. До цієї думки приєднуються й громадяни гагаузького населення. Були також висловлені думки, що вивчення української чи болгарської мови має бути факультативним.

Жодної заяви гагаузів і болгар по питанню організації для їхніх дітей шкіл з болгарською або гагаузькою мовою навчання до Міністерства освіти УРСР не надходило.

В зв'язку з викладеним вище Міністерство освіти УРСР вважає, що немає ніякої потреби створювати школи з болгарською й гагаузькою мовами навчання або вводити викладання гагаузької мови як навчального предмета. В російських школах для болгарського населення як другу мову потрібно (за бажанням батьків) викладати українську або болгарську. Розпочинати вивчення другої мови слід з 2-го півріччя другого класу, як це передбачено навчальним планом.

Вчителів, які змогли б уже зараз викладати болгарську мову, в Одеській області немає, немає також і фахівців, які в стислі строки написали б необхідні підручники та посібники. Тому запровадити викладання болгарської мови можна не раніше, як з 1960/61 навчального року й притому лише в 2-х і 3-х класах. За цей час Міністерство освіти видасть необхідні підручники та посібники і на короткотермінових курсах підготує необхідну кількість учителів-болгар до викладання болгарської мови, зробивши відповідні переміщення вчителів з тим, щоб у кожній школі для болгарського населення був принаймні один учитель, який зміг би викладати болгарську мову. З 1 вересня 1959 року в одному з педагогічних інститутів буде розпочато підготовку вчителів широкого профілю з другим профілем учителя болгарської мови та літератури в 5 — 11 класах. У Білгород-Дністровському педагогічному училищі для слухачів, які направлятимуться на роботу в райони з населенням болгарської національності, буде введено викладання болгарської мови.

Міністерство освіти УРСР просить ЦК КП України дозволити розпочати підготовчу роботу до запровадження з 1960/61 навчального року викладання болгарської мови як предмета в 2-х і 3-х класах шкіл Одеської області, в яких навчаються діти болгарської національності.

Заява тов. Мещерюка І.І. про те, що Міністерство освіти УРСР вело переговори з Міністерством освіти Молдавської РСР про організацію шкіл з болгарською й гагаузькою мовами викладання є безпідставною вигадкою. Ніяких переговорів по цьому питанню Міністерство освіти УРСР не вело й ніяких зобов'язань не брало.

(п) І. Білодід

Превод

Във връзка с писмото на др. И. И. Мещерюк до ЦК на КПСС за откриване в Одеска област на училища с преподаване на български и гагаузки език Министерството на просветата на УССР уведомява следното.

В 9 района на Одеска област живеят около 120 000 болгари и около 20 000 гагаузи. Компактни маси има в около 50 населени места.

Децата на българското и гагаузкото население се учат в 56 училища с обучение на руски език.

Децата на българското население се учат в 6 начални, 23 основни и 22 средни училища. Общият брой на българските ученици е 21 049, от които в 0 — IV клас учат 15 135, в V — VII — 4 521, а в VIII — X клас — 1 393.

Децата на гагаузкото население — общо 2 142 ученика, се учат в 4 основни и 1 средно училище: в 0 — IV клас учат 1 699, в V — VII — 399, и в VIII — X клас — 44 души.

Съгласно с действащия учебен план на Министерството на просветата на УССР в тези училища се преподават като предмети украински и един западен език (английски, немски, френски).

С цел да се улесни обучението на руски език, във всяко училище в гореспоменатите населени пунктове са организирани нулеви класове (136 комплекта за 3 688 ученика) за изучаване и усъвършенстване на разговорен руски език.

До Великата Отечествена война в Одеска област са работили училища (сега не е възможно да се установи броят им) с обучение на български език, кадри за които са се готвили в българските сектори на Педагогическия техникум и Педагогическия институт в Одеса.

Както свидетелстват работници от органите на Народната просвета, които са работили в Одеска област до Великата Отечествена война, българското население многократно е настоявало за обучение на децата на руски език и затова училищата с обучение на български език са били реорганизирані в училища с обучение на руски език. Във връзка с това са били закрити и българските сектори при Педагогическия техникум (1938 г.) и Педагогическия институт (1937 г.).

За изясняване на въпросите за целесъобразността на организиране на училища с обучение на български и гагаузки език, районите, в които живеят

българи и гагаузи, многократно са посещавани от комисии от Одеския областен отдел на народната просвета и от Министерството на просветата на УССР. Така, през последните години тези райони са посетени от комисии, ръководени от началника на методическия отдел за управление на училищата др. Б. М. Мизернички, от началника за управление на училищата др. О. Г. Сивец, от предишния зам. министър на просветата др. П. Г. Дудник, от заместник-министъра на просветата др. С. Т. Завал.

Намирайки се в командировка в Одеса, министърът на просветата др. И. К. Билодид също се е запознал с тези въпроси.

Комисиите посетили всички големи населени пунктове, където живеят българи и гагаузи.

Членовете на комисиите са разговаряли с гражданите от българска и гагаузка националност (колхозници, председатели на колхози, председатели на селсъвети, учители, директори на училища), с представители на районни партийни и съветски организации, а също така и със самите ученици.

Всички другари, с които са разговаряли членовете на комисиите, единодушно са се изказали за това, обучението в училищата да се води на руски език. Своята гледна точка те обосновавали с това, че гагаузите нямат писменост и няма никаква необходимост да се създава, а българите не знаят литературен български език и затова обучението на децата на български няма да бъде по-лесно, отколкото на руски език. Освен това, както показва опитът от довоенните години, обучавани на български, учениците не са могли да овладеят в необходимата степен руски език, което е било значително неудобство в тяхната пряка работа, и не на последно място, им е било значително по-трудно да постъпват във висши и средни специални учебни заведения.

Обаче значителна част от българското население пожелала вместо украински език като изучаван предмет в училищата да се преподава български език, което би дало възможност на децата да овладеят литературен български език.

Мнение в общообразователните училища като изучаван предмет да се въведе гагаузки език не е имало.

Останалата част от българското население се изказала за необходимост от изучаване на украински език. Такова мнение поддържали и гражданите с гагаузка националност. Имало и становища украински и български език да се изучават факултативно.

Нито една молба от гагаузите и българите за организирано обучение на децата им на български и гагаузки език в Министерството на просветата на УССР не е постъпвала.

Във връзка с гореизложеното Министерството на просветата на УССР смята, че няма никаква необходимост да се създават училища с обучение на български и гагаузки език или да се въвежда преподаване на гагаузки език като изучаван предмет. В руските училища за българското население като втори език трябва (по желание на родителите) да се преподава украински или български език. Изучаването на втори език да започне от

второто полугодие на втори клас, както това е предвидено в учебните планове.

Учители, които биха могли сега да преподават български език, в Одеска област няма, няма също и специалисти, които за кратко време биха могли да напишат нужните учебници и учебни помагала. Затова въвеждането на български език може да се осъществи не по-рано от 1960/61 учебна година, и при това само във II и III клас. През това време Министерството на просветата да издаде необходимите учебници и учебни помагала и на краткосрочни курсове да подготви нужния брой учители-българи за преподаване на български език, като направи отговорно разместване (разпределяне) на учителите така, че във всяко училище за българското население в краен случай да има поне един учител, който би могъл да преподава български език. От I.X.1959 г. в един от Педагогическите институти да започне подготовка на учители по български език и литература за V — XI клас. В Белгород-Днестровското педагогическо училище за слушатели, които ще се разпределят на работа в районите с население от българска националност, да се въведе преподаване на български език.

Министерството на просветата на УССР моли ЦК на КП на Украйна да позволи започването на подготвителна работа за внедряване от 1960/61 учебна година преподаване на български език като предмет във II и III клас в училищата в Одеска област, в които учат деца от българска националност.

Молбата на др. И. И. Мещерюк Министерството на просветата на УССР да преговаря с Министерството на просветата на Молдовската ССР за организиране на училища с преподаване на български и гагаузки език няма никакво основание. По този въпрос Министерството на просветата на УССР не е водило никакви преговори и не е поемало никакви задължения.

(п) И. Билодид

Министерство на просветата на УССР. ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 31, спр. 985, л. 161 — 164. Оригинал.

№ 3

Писмо от завеждащия отдел „Наука и култура“ към ЦК на КП на Украйна Ю. Кондуфор и завеждащия отдел „Училища“ към ЦК на КП на Украйна Е. Колосова до ЦК на КПСС относно писмо на И. И. Мещерюк за създаване на училища за децата на българите и гагаузите, живеещи на територията на Украинска ССР.

Киев, 24 март 1959 г.

Отделы школ, науки и культуры ЦК КП Украины, рассмотрев письмо доцента кафедры истории КПСС Кишиневского государственного университета г. Мещерюка, в котором он ставит вопрос о создании национальных школ для детей болгар и гагаузов, проживающих на территории Украинской ССР, сообщают следующее.

Для изучения этого вопроса в Одесскую область, где проживает основная масса болгаро-гагаузского населения в республике, была направлена группа ответственных работников Министерства просвещения УССР и Одесского областного отдела народного образования. Установлено, что в настоящее время в 9 районах Одесской области проживает 120 тысяч болгар и около 20 тысяч гагаузов. Размещены они в основном в 50-ти населенных пунктах. Основная масса детей болгар и гагаузов учится в 56 школах с русским языком обучения, при которых организованы подготовительные классы (136 комплектов на 3688 учеников) с целью предварительного изучения и развития устного русского языка.

Общее количество учащихся детей болгарского населения составляет 21 049 человек, из них обучается в подготовительных и начальных классах — 15 135 человек, в V — VII классах — 4521 человек, в VIII — X классах — 1393 человека. Учащихся детей гагаузского населения — 2142 человека, из них обучается в подготовительных и начальных классах — 1699 человек, в V — VII классах — 399 человек, в VIII — X классах — 44 человека.

В беседах граждане болгарской и гагаузской национальностей (колхозники, учителя, директора школ, председатели сельских советов), а также представители районных партийных и советских организаций единодушно высказались за то, чтобы обучение детей в школах проводилось на русском языке, мотивируя это тем, что, владея хорошо русским языком, их дети в дальнейшем смогут как работать, так и учиться в любой республике Советского союза. Часть болгарского населения высказала пожелание, чтобы их дети, обучаясь в школах с русским языком преподавания, изучали бы болгарский язык, как предмет, что дало бы им возможность овладеть литературным болгарским языком.

Министерство просвещения Украинской ССР считает возможным удовлетворить просьбу этой части населения, предоставив родителям право выбора изучения украинского или болгарского языка, как предмета. Изучение болгарского языка возможно будет ввести с 1 сентября 1960 года, подготовив к этому времени соответствующие кадры, учебники и учебные пособия.

Что касается введения изучения гагаузского языка как предмета в школах, где обучаются гагаузы, то таких предложений не поступало.

По вопросу ликвидации болгарских педтехникума и пединститута, на что указывает в своем письме т. Мещерюк, установлено, что до Великой Отечественной войны подготовка учительских кадров по болгарскому языку велась в Одесском педтехникуме и пединституте, где были болгарские сектора. В связи с тем, что болгарское население неоднократно

ставило вопрос о необходимости обучения детей на русском языке, школы с болгарским языком обучения были реорганизованы в русские школы, вследствие чего были закрыты болгарские сектора Одесского педтехникума в 1938 году и Одесского пединститута в 1937 году.

(п) Кондуфор

(п) Колосова

Превод

Отделите за училищата, науката и културата към ЦК на КП на Украйна, след като разгледаха писмото на доцента от катедрата по история на КПСС в Кишиневския държавен университет др. Мещерюк, в което той поставя въпроса за създаване на национални училища за децата на българите и гагаузите, живеещи на територията на Украинска ССР, съобщават следното.

За проучване на този въпрос в Одеска област, където живее основната маса от болгаро-гагаузкото население в републиката, беше изпратена група отговорни работници от Министерството на просветата на УССР и Одеския областен отдел за народно образование. Установено е, че сега в 9 района на Одеска област живеят 120 хиляди българи и около 20 хиляди гагаузи. Разположени са основно в 50 населени места. Основната маса деца на българи и гагаузи учат в 56 училища с преподаване на руски език, към които са организирани подготовителни класове (136 комплекта за 3688 ученика) с цел предварително изучаване и развиване на устния руски език.

Общият брой учащи се от българското население е 21 049 души, от тях в подготовителните и началните класове учат 15 135 души, в V — VII клас — 4521 души, в VIII — X клас — 1393 души. Учениците от гагаузкото население са 2142 души, от които в подготовителните и началните класове учат 1699 души, в V — VII клас — 399 души, в VIII — X клас — 44 души.

В обсъжданията гражданите от българска и гагаузска националност (колхозници, учители, директори на училища, председатели на селски съвети), а също и представителите на районните партийни и съветски организации единодушно се изказват обучението на децата в училищата да се осъществява на руски език, като се мотивират с това, че децата им, владейки добре руски език, ще могат в бъдеще както да работят, така и да учат във всяка република на Съветския съюз. Част от българското население изказа пожелание децата им, които учат в училища с преподаване на руски език, да изучават български език като [учебен — б. пр.] предмет, което би им дало възможност да овладеят литературния български език.

Министерството на просветата на Украинска ССР смята за възможно да се удовлетвори молбата на тази част от населението, като се предостави право на родителите на избор за изучаване на украински или български език като [учебен — б. пр.] предмет. Изучаването на български език ще е възможно да се въведе от 1 септември 1960 година, като дотогава се подготвят съответните кадри, учебници и учебни пособия.

Що се отнася до въвеждане на изучаване на гагаузски език като предмет в училищата, където учат гагаузи, такива предложения не са постъпвали.

По въпроса за ликвидирането на българския педагогически техникум и българския педагогически институт, посочени в писмото на др. Мещерюк, е установено, че преди Великата Отечествена война подготовката на учителски кадри по български език се е осъществявала в Одеския педагогически техникум и в педагогическия институт, където е имало български сектори. Във връзка с това, че българското население неведнъж е поставяло въпроса за необходимостта от обучение на децата на руски език, училищата с преподаване на български език били реорганизирани в руски училища, в резултат на което били закрити българските сектори в Одеския педагогически техникум през 1938 г. и Одеския педагогически институт през 1937 г.

(п.) Кондуфор
(п.) Колосова

ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 31, спр. 985, л. 159 — 160. Оригинал.